

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра психології

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

 Ірина ЧЕРЕЗОВА

«18» листопада 2025 р.

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО
ІНТЕЛЕКТУ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувачка другого рівня

вищої освіти, групи м210П-з

Галузь знань: 05 Соціальні та
поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Освітньо-професійна програма:

Психологія тренінгової роботи

Ольга ГЕРАСИМЕНКО

Керівник: к. психол. н., доцент

Наталія СЕРДЮК

Рецензент: ст. викладач

кафедри психології

Вікторія ФЕДОРИК

Запоріжжя – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВІДУ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1 Емоційний інтелект як об'єкт соціально-психологічного дослідження.....	8
1.2 Сучасні погляди на процес формування емоційного інтелекту в молодших школярів.....	14
1.3 Методи діагностики, корекції розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів.....	22
Висновки до першого розділу.....	
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВІДУ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	27
2.1 Організація та методи дослідження	37
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження психологічного супроводу розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів.....	42
Висновки до другого розділу.....	52
РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МОЛОДИХ ШКОЛЯРІВ.....	54
3.1. Обґрунтування необхідності та доцільності дослідження психологічного супроводу розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів.....	54
3.2. Аналіз ефективності дослідження психологічного супроводу розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів.....	57
Висновки до третього розділу.....	67
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРОСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження: проблема вивчення психологічного супроводу розвитку емоційного інтелекту та його складників у дітей молодшого шкільного віку є складною та актуальною у сучасній психологічній науці. Це виявляється насамперед у теоретичному та методологічному ракурсі.

Проблема емоційного інтелекту, незважаючи на те, що має практичну значущість, по сьогоднішній день залишається недостатньо дослідженою як у теоретичному плані, так і в експериментальному, і потребує ґрунтового наукового обґрунтування, яке буде перспективою нашого подальших досліджень. Не дивлячись на досить високу кількість емпіричних досліджень у галузі емоційного інтелекту, це унеможливорює єдиний підхід до його діагностики. В літературних джерелах недостатньо охарактеризовано методичні засоби, призначені для дослідження психологічного супроводу розвитку емоційного інтелекту дітей різних вікових груп, слабо проаналізовані негативні та позитивні аспекти їх використання. Вважаю, що ці дані дозволять уточнити теоретичне та методологічне підґрунтя діагностичних методик щодо вивчення розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку та значно розширять арсенал сучасного практичного психолога.

Проблематика розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку привертала увагу як зарубіжних, так і українських дослідників. Її актуальність зумовлена тим, що емоційний інтелект виступає важливою складовою соціальної компетентності, впливає на успішність навчання, регуляцію поведінки, формування міжособистісних взаємин та психологічний добробут учнів початкової школи.

Серед зарубіжних учених фундаментальне підґрунтя для сучасних досліджень заклали Пітер Саловей та Джон Маєр, які визначили емоційний інтелект як здатність розпізнавати, розуміти, використовувати й регулювати емоції. Значного поширення отримала модель Данієла

Гоулмана, яка акцентує на практичних навичках саморегуляції, емпатії та соціальної взаємодії — саме тих компонентах, що є критичними для учнів молодшої школи. У контексті розвитку дітей раннього та молодшого шкільного віку вагомий внесок зробили також дослідники Керол Ізард, Пол Екман, Марсія Брекетт та Марк Брейкетт, які вивчали механізми емоційного реагування, розпізнавання емоцій і роль емоцій у навчальному процесі. Наприклад, К. Ізард наголошував на важливості формування емоційної компетентності через навчання розпізнаванню й вербалізації емоцій, а П. Екман запропонував модель базових емоцій, широко використану в методиках роботи з дітьми.

Серед українських науковців питання емоційного розвитку учнів молодшої школи розглядали О. Ярошенко, Н. Чепелева, О. Скрипченко, І. Бех, Т. Піроженко, Л. Кравцова, О. Савченко та ін. Їхні дослідження торкаються емоційної сфери, становлення саморегуляції, розвитку емпатії, морально-етичних почуттів та соціальної адаптації дітей у шкільному середовищі. Значна увага приділяється ролі педагога у формуванні сприятливого емоційного середовища, психологічній підтримці учнів і впровадженню ігрових, комунікативних та інтерактивних технологій, спрямованих на розвиток емоційної компетентності.

Окремі аспекти розвитку емоційного інтелекту молодших школярів висвітлено в працях Н. Побірченко, Л. Зазульської, Г. Беленької, які досліджують педагогічні умови формування емоційної культури дітей, методики роботи з емоційними станами, вплив навчального середовища на емоційний розвиток учня.

Узагальнений аналіз наукових джерел засвідчує, що дослідники розглядають емоційний інтелект молодших школярів як інтегральну характеристику, що поєднує емоційно-пізнавальні, регулятивні та соціальні компоненти. А відтак значущими стають освітні програми, які сприяють розвитку в дітей умінь усвідомлювати власні емоції, адекватно їх

виражати, розуміти емоційні стани інших та взаємодіяти на основі емпатії й співпраці.

Об'єкт дослідження: розвиток емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: психологічний супровід розвитку емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити особливості розвитку емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку, розробити та впровадити програму психологічного супроводу з розвитку досліджуваного явища в молодшому шкільному віці.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретичну літературу та погляди зарубіжних та вітчизняних науковців на питання психологічного супроводу розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку.

2. Емпірично дослідити рівень розвитку емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку.

3. Розробити та впровадити програму психологічного супроводу з розвитку емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку.

Методи дослідження: методика «Назвіть почуття, що переживає людина» за Т.Котик, опитувальник Н. Холла «Визначення рівня емоційного інтелекту», методика «Емоційна піктограма» М.Кузьміщевої.

Вибірка дослідження: наше дослідження було проведено у загальноосвітній школі в третьому класі міста Жовті Води. Загалом у дослідженні взяла участь 31 дитина.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що розкрито зміст поняття «емоційний інтелект», проаналізовано сучасні погляди на процес формування емоційного інтелекту в молодших школярів, розкрито основні методи діагностики, корекції розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів.

Практичне значення: практичне значення проведеного

дослідження полягає у емпіричному дослідження рівнів розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів та розробкою програми психологічного супроводу з розвитку емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку, яка може бути використана в роботі практичного психолога закладів освіти.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел (46 найменувань, з них 5 іноземною мовою) і 3 додатків (на 16 сторінках). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 88 сторінок, з них основного тексту – 72 сторінки. Робота містить 6 таблиць і 5 рисунків.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеної роботи та відповідно до поставлених завдань можна констатувати наступне:

Проаналізовано теоретичні підходи до проблеми формування емоційного інтелекту в молодших школярів та визначено, що емоційний інтелект – це інтегративна особистісна властивість, спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню і самореалізації через збагачення емоційного і соціального досвіду у взаємодії з оточуючими людьми, емоційна регуляція. З'ясовано, що молодші школярі починають усвідомлювати зміст почуттів, поступово набувають здатності керувати ними, тому зростає стриманість та почуття відповідальності. Виявляють інтерес стосовно інших людей, а також довіру та доброзичливість, про те почуття та емоції інших не завжди правильно тлумачать.

За допомогою емпіричного дослідження рівня емоційного інтелекту в учнів молодшого шкільного віку було виявлено, що школярі добре розуміють що таке емоції, мають здібність до емпатії та добре розпізнають ту чи іншу емоцію інших людей. Проте мають доволі низький рівень розвитку здібності до самомотивації та здібності керувати своїми емоціями.

Враховуючи проведене емпіричне дослідження та одержані результатів було розроблено та проведено тренінгову програму, яка була спрямована на розвиток емоційного інтелекту та включала у себе методики арт-терапії (а саме малювання та казкотерапія), виконання вправ та комунікативні ігри.

Отже, мета цієї роботи була досягнута. Тому можемо стверджувати, якщо систематично працювати над розвитком емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку під час освітнього процесу та співпрацюючи з батьками, можна досягти бажаних результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І. М. Діагностика емоційного інтелекту : метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 48 с.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
3. Голота А. С., ред. Розвиток емоційного інтелекту в дитини: добірка щирих книжок. Київ : Ін-т соц. та політ. психології, 2021. 64 с.
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ : Vivat, 2020. 512 с.
5. Дерев'янко С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2008. 214 с.
6. Дука Т. М. Розвиток емоційного інтелекту майбутнього вчителя як умова його професійного становлення. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2014. № 2. С. 60–65.
7. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2002. 156 с.
8. Іванюк С. О. Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2018. Вип. 4. С. 98–103.
9. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості. Київ : Либідь, 2007. 256 с.
10. Ковальчук О. С. Емоційний інтелект як предиктор психологічного благополуччя особистості. Проблеми сучасної психології. 2017. Вип. 38. С. 158–170.
11. Коробка Л. М. Емоційний інтелект у структурі психологічної культури особистості. Психологічні науки: проблеми і здобутки. 2016. Вип. 9. С. 102–116.
12. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування

емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навч.-метод. Посіб. Тернопіль : Астон, 2020. 192 с.

13. Кравченко К. О. Взаємозв'язок емоційного інтелекту та самоефективності особистості. Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2019. Т. 11, вип. 19. С. 142–151.

14. Кузікова С. Б. Теорія і практика психологічного саморозвитку : монографія. Суми : МакДен, 2011. 368 с.

15. Латюк Ю. С. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів засобами української дитячої літератури : кваліфікац. робота магістра. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 84 с.

16. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : монографія. Київ : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 240 с.

17. Масюк О. В. Теоретичні засади розвитку емоційного інтелекту молодших школярів на інтегрованих уроках : кваліфікац. робота. Рівне : РДГУ, 2022. 68 с.

18. Мельничук І. В. Емоційний інтелект як фактор успішності навчальної діяльності студентів. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2015. № 3. С. 115–124.

19. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики : навч. Посіб. Київ : Слово, 2012. 464 с.

20. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально-значуща інтегративна властивість особистості. Соціальна психологія. 2007. Вип. 2 (24). С. 15–23.

21. Одарчук Н. А., Хмельова І. І. Наукові актуалітети розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Актуальні проблеми педагогіки та психології. 2024. Вип. 1 (18). С. 45–52.

22. Панок В. Г., ред. Прикладна психологія : підручник. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.

23. Помиткіна Л. В. Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень : монографія. Київ : Кафедра, 2013. 400 с.

24. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 1 (32). С. 18–22.
25. Фролова Г. С. Емоційний інтелект як чинник розвитку особистості у системі освіти. Розвиток особистості у сучасному освітньому просторі : монографія / за заг. ред. Н. В. Мухіної. Харків : ФОП Бровін О. В., 2019. С. 112–128.
26. Чебикін О. Я. Емоційна регуляція пізнавальної діяльності : монографія. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2015. 244 с.
27. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів : монографія. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. 372 с.
28. Юрченко В. М. Психологія емоційного інтелекту : навч. посіб. Київ : Каравела, 2021. 232 с.
29. Яковенко Л. В. Емоційний інтелект як складова професійної компетентності сучасного педагога. Вісник Черкаського національного університету. Серія: Педагогічні науки. 2020. № 3. С. 89–95.
30. Яцюк М. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової української школи) : навч.-метод. посіб. Вінниця : Діло, 2019. 105 с/